

стикається зі складним комплексом завдань, які вимагають не лише реакції на конкретні виклики, але й стратегічного планування для забезпечення стійкого розвитку та процвітання Української держави [4, с. 70]. Суттєве ускладнення, а подекуди і неможливість виконання окремих напрямів державного розвитку зумовлено воєнним станом.

Отже, можна зробити такі висновки: в умовах воєнного стану є потреба термінового та ефективного вирішення низки проблем, серед яких відносини вертикальної та горизонтальної ієрархії владних структур в Україні. Переважно до конституційних гарантій ефективного виконання функцій та повноважень президента є його недоторканність, піддавання його процедурі парламентської відповідальності та отримання ним винагороди, що визначається парламентом.

---

1. Андріїв М. М. Поняття та структура компетенції органів публічної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 2 (57). С. 1–8.

2. Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. / за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова. Одеса : Юридична література, 2017. 256 с.

3. Помаза-Пономаренко А. П. Роль інституту президентської влади у сфері забезпечення національної безпеки. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/index/zmist_2019_1/0-39.

4. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: академічний курс : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 464 с.

5. Мартинюк Р. С. Президент і виконавча влада: співвідношення інститутів у практиці сучасних республік. *Право України*. 2020. № 3. С. 256–269.

Гліб БАРАБАШ,
викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗШИРЕННЯ СИСТЕМИ ЗАСОБІВ ЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ШЛЯХ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ ЗМАГАЛЬНОСТІ У ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті 22 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) закріплено засаду кримінального провадження – змагальність. Відповідно до ч. 1 вказаної статті «Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів

засобами, передбаченими цим Кодексом (КПК – наше пояснення)» [1]. Звісно, реалізація цієї засади прямо залежить від активності сторін (сторони обвинувачення та сторони захисту) та доволі чисельних факторів. Дійсно, ці фактори є численними, проте ми не будемо зосереджувати увагу на їх перерахунку, але впевнено можемо стверджувати, що серед них вагоме місце займають засоби діяльності та їх ефективність. У ст. 22 КПК ці засоби не зазначаються, але у ч. 2 цієї статті вказується, що «Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом (КПК – наше пояснення)» [1]. Саме на рівності прав сторін у засобах доказування та й в цілому до засобів діяльності ми й звернемо увагу.

На нашу думку, ці питання є актуальними, бо від них залежить не лише рівність прав та можливостей сторін у кримінальному провадженні, але й можливість досягнення цілей кримінального провадження в цілому, а також оцінка кримінального процесу на демократичність та справедливість.

Рівність прав сторін у засобах доказування має ще й цілком практичне значення в установленні обставин кримінального правопорушення, на що неодноразово наголошувалося вченими.

Черненко А. П. та Шиян А. Г. зазначали: «Правоохоронна система, не маючи конкурента у встановленні істини, інколи сама стає небезпечною» [2, с. 304]. Також вчені констатують: «газетою «Сьогодні» наводяться приклади тортур з боку міліціонерів у чисельних справах, так званого, пологівського маніяка Ткача, котрий за 54 вбивства та згвалтування отримав не один термін довічного ув'язнення» [2, с. 304]. У своїй публікації вчені зауважують, що все це й сталося з причин відсутності у сторони захисту певних засобів доказування. Автори наводять непоодинокі приклади зловживання правоохоронцями своїми правами: «За іншими даними правозахисників 34-х річний харків'янин В'ячеслав Білоусов був визнаний Європейським судом з прав людини жертвою катувань. Чоловіка тортурами змусили зізнатися в сексуальному насильстві стосовно двох неповнолітніх дівчат.

Більше того, мати однієї з дівчат відкликала заяву, адже визнала, що правоохоронці силою примусили і її доньку свідчити проти Білоусова...

...Описані у цих публікаціях факти переконують у необхідність участі захисника-адвоката у доказуванні. Якби ці люди разом із своїми захисниками мали реальну можливість проводити своє досудове розслідування, то такого беззаконня можна було б уникнути» [2, с. 304].

Думку про розширення можливостей сторони захисту у доказуванні під час кримінального провадження, в тому числі й засобів захисної діяльності, висловлюють й інші автори (Чумак Д. П. [3], Лань О. Ю. [4]).

Порівнюючи роль національного та зарубіжного захисника у збиранні доказів, Н. Обрізан, зазначає, що в США результати поліцейських дій порівнюються до результатів діяльності захисників по збору відомостей. Адвокати збирають докази, використовуючи допомогу слідчих захисту, які входять до складу Федерального управління захисників. Для виявлення джерел доказів адвокати вдаються до допомоги приватних детективів, котрі в США мають широкі повноваження в збиранні необхідної інформації – спостереження, опитування потерпілих і свідків, проведення обшуків і виїмок та ін. [5, с. 103].

Ми цілковито підтримуємо думку дослідників про розширення засобів захисної діяльності у кримінальному процесі України.

Мабуть, прислуховуючись до думки вчених та практиків, а також спираючись на іноземний досвід, національний законодавець, хоч і не кардинально, а все ж розширює засоби захисної діяльності захисника. Зокрема, треба звернути увагу на ч. 1 ст. 229 КПК, де зазначається: «Перед тим, як пред'явити для впізнання річ, *слідчий, прокурор або захисник* спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати її за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це у протоколі» [1]. Причому треба зауважити, що законодавець дає змогу захисникові проводити пред'явлення для впізнання лише речей (ст. 229 КПК) і не дозволяє проводити пред'явлення для впізнання осіб (ст. 228 КПК). У зв'язку з цим виникає питання про логіку такого підходу законодавця, бо пред'явлення для впізнання речей та пред'явлення для впізнання осіб це рівноцінні слідчі (розшукові) дії. Саме тому дії законодавця є не логічними через дозвіл проводити захиснику одну слідчу (розшукову) дію і забороняти проводити йому інші слідчі (розшукові) дії. На нашу думку, логічним було б рішення законодавця надати захисникові право проводити й інші слідчі (розшукові) дії, а можливо, й адвокатське розслідування в цілому, про яке зазначали вчені в наведених публікаціях. Сподіваємося, що таке рішення все ж буде схвалено.

У підсумку треба зазначити, що розширення системи засобів захисної діяльності та максимального зрівняння засобів захисної діяльності із засобами обвинувальної діяльності – це не лише шлях до реалізації засади кримінального провадження – змагальності, але й надійний механізм об'єктивного встановлення всіх обставин кримінального правопорушення.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9–10. № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n515>.

2. Черненко А. П., Шиян А. Г. Роль захисника-адвоката у доказуванні під час кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2015. № 5. С. 303–306.

3. Чумак Д. П. Адвокатське розслідування. URL: http://www.chumak.vn.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=148&Itemid=60&lang=uk.

4. Лань О. Ю. Захисник – суб'єкт доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 400–407.

5. Обрізан Н. Роль захисника в збиранні доказів у кримінальному процесі України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз. *Право України*. 2005. № 7. С.100–104.

Інна БОЛОКАН,

доктор юридичних наук

(Запорізький національний університет)

ЗНАЧЕННЯ ВИМОГИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ФОРМУ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Належний та ефективний захист прав сторін у договірних зобов'язаннях пов'язаний з різними факторами. Одним з них є встановлення у цивільному законодавстві вимоги про форму того чи іншого цивільно-правового договору. Насамперед зазначимо, що регулювання того чи іншого договору не завжди здійснюється саме Цивільним кодексом України (далі – ЦК України). Можливими є такі варіанти нормативного врегулювання: 1) безпосередньо (лише) нормами ЦК України; 2) нормами як ЦК України, так і Господарського кодексу України (далі – ГК України); 3) нормами ЦК України, ГК України та нормами спеціального закону. Інший аспект, на який маємо звернути увагу, це різні варіанти врегулювання питання про форму цивільно-правових договорів у межах самого ЦК України. В одних випадках у главі чи параграфі ЦК України, якими регулюються ті чи інші цивільно-правові договори, вміщується окрема стаття з відповідною назвою («Форма договору...») або є частини з відповідним змістом у певних статтях у межах глави або параграфа, якою регулюється конкретний різновид цивільно-правового договору. В інших випадках у відповідних главах чи параграфах ЦК України такої норми немає. Аналізуючи перший варіант нормативного регулювання, зазначимо, що такі норми ЦК України закріплює, акцентуючи на важливості цього питання для конкретного різновиду цивільно-правового договору. Зокрема окремі норми про форму договорів (просту письмову чи письмову з нотаріальним посвідченням) вміщуються у главах чи параграфах ЦК України, якими регулюються: 1) окремі